

16.7.23

עמדת הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ומכון זולת לשוויון וזכויות אדם בעניין הצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תיקון – החמרת תנאי שחרור בערובה), התשפ"ג–2023

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ומכון זולת לשוויון וזכויות אדם מבקשים להביע את התנגדותם להצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תיקון – החמרת תנאי שחרור בערובה), התשפ"ג–2023 המונחת לפתחה של הכנסת.

הצעת החוק מבקשת להחמיר משמעותית את תנאי השחרור בערובה אותם רשאי קצין משטרה ממונה להטיל על עצורים. על פי התיקון המוצע, קצין משטרה ממונה יוכל לאסור כניסה לאזור גיאוגרפי מסוים למשך 90 ימים (במקום 15 הימים המותרים כיום); להורות על מניעת מכשך למשך 90 יום (פי שלוש מהמותר כיום); להורות על חובת שהייה במקום מסוים למשך 30 ימים (במקום 15 הימים המותרים כיום); ולהורות על מעצר בית למשך 15 ימים (לעומת חמשת הימים המותרים כיום).

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ומכון זולת לשוויון וזכויות אדם מזהירים כי הצעת החוק תגרום לפגיעה בלתי מידתית באזרחים, שעליהם יוטלו תנאים מגבילים ובלתי סבירים קודם להחלטה בנוגע להגשת כתב אישום; תביא לעלייה במספר המעצרים המיותרים בקרב מי שאינם מסוגלים לעמוד בתנאי השחרור שנקבעו להם; ועלולה לפגוע פגיעה קשה בזכויות עצורים משום שתקנה לקציני חקירות סמכות מרחיקת לכת להטיל תנאים מגבילים לתקופות ארוכות בהיעדר ביקורת שיפוטית ראויה.

לא זאת בלבד, חששנו העיקרי הוא שבכסות של צורך להיאבק בפשיעה החמורה, תינתן לקציני משטרה, בכירים או זוטרים, הזכות להטיל מגבלות דרקוניות על אזרחים, כולל בעבירות לכאורה הקשורות למחאה פוליטית, השתתפות בהפגנות, וחופש הביטוי.

זכות ההפגנה היא אחת מזכויות היסוד האזרחיות המרכזיות בישראל, זכות יסוד המעצבת את אופייה הדמוקרטי של המדינה. ההפגנה מאפשרת השתתפות פעילה של האזרח או התושב בתהליכים פוליטיים וחברתיים ויש בה כדי ללמד על מעורבות חברתית-אזרחית חיובית שראוי לעודדה. הפגנה מהווה כלי מרכזי להעלאת נושאים לסדר היום הציבורי ולהצפת טענות בדבר עוולות מדיניות וחברתיות. היא מאפשרת למפגינים להשמיע את דעתם ולנסות להשפיע בדרכים דמוקרטיות על מקבלי ההחלטות בישראל. כמו כן, הזכות להפגנה היא רכיב חיוני בחופש הכללי של האדם לביטוי עצמי ולאוטונומיה מחשבתית. מן הטעמים האלה הכיר בית המשפט העליון בזכות זו כזכות חוקתית, כחלק מחופש הביטוי הפוליטי.

כפי שקבע בית המשפט העליון, מדיניות האכיפה נגד חשודים המבצעים עבירות הקשורות לעצם השתתפותם בהפגנות, ראוי שתהיה מדיניות מצמצמת, על מנת שלא לפגוע בזכות היסוד, וכן ברצונם של אזרחים ותושבים בישראל להשמיע את קולם וליטול חלק בהליך הפוליטי. עוד נפסק כי על המשטרה לכבד את הזכות להפגין, ולא

זו בלבד שאין היא רשאית להגביל אותה שלא לצורך, היא גם מחויבת לסייע במימושה. לנוכח מעמדה הרם של הזכות לחופש הביטוי וההפגנה, נפסק כי לא כל פגיעה בסדר או בביטחון תצדיק את הגבלת הזכות להפגין ואין די בכך שהפגנה גורמת לאי-נוחות, אפילו אי-נוחות רבה, כדי לאסור על קיומה. ככל שהציבור בישראל חפץ חיים בדמוקרטיה, עליו לסגל לעצמו, כבכל מדינה מתוקנת, רמת סיבולת ויכולת הכלה של הפגנות, על אף הפגיעה בשגרת החיים ואי-הנוחות הכרוכה בהן לעיתים.

בפועל, משטרת ישראל בנתה "מסלול עוקף" לפסיקה המצמצמת את דרישות הרישיון והטלת המגבלות על קיום אסיפות ותהלוכות, באמצעות שימוש של קצין המשטרה הממונה בהוראת סעיף 42 (ב) לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים), תשנ"ו-1996 (להלן: "חוק המעצרים"), לצורך קביעת תנאי שחרור דרקוניים ממעצר שמטרתם העיקרית למנוע מאדם לממש את זכותו להפגין.

בדרך כלל לא מצוין במפורש בתנאי השחרור שאסור לאדם להשתתף בהפגנה כלשהי, אלא נקבעים תנאים המרחיקים מפגינים שנעצרו מאזורים או ערים שלמות בהם מתרחשות ההפגנות, ולתקופות ממושכות. כלומר, תנאים שברור שמטרתם בפועל למנוע מאדם להמשיך להשתתף במחאה הקרובה לליבו ולדעותיו. מאחר שמדובר בפגיעה בזכות היסוד להפגין ובאופי הדמוקרטי של מדינת ישראל, שוב ושוב בתי המשפט או ערכאות הערעור שדנים בתנאי השחרור האלה מבטלים לחלוטין או מצמצמים אותם באופן משמעותי.

לאור מציאות זו, ומפאת הרגישות המיוחדת של עבירות לכאורה הנוגעות לחופש הביטוי והמחאה, לדעת הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל ומכון זולת לשוויון וזכויות אדם, לא רק שאין להקנות לקציני משטרה סמכות מרחיבה יותר להטיל מגבלות על עצורים, אלא שיש להגביל מהותית את יכולתם של קציני משטרה להטיל מגבלות מרחיקות לכת על חופש הביטוי, המחאה וההפגנה. מן הראוי הוא שהגבלות כאלה, ככל שיש להן מקום, יוטלו במקרים חריגים, במשורה, ובהתייעצות עם הייעוץ המשפטי.

לכן, אנו קוראים לחברי הכנסת מכל סיעות הבית להתנגד נחרצות להצעת חוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה – מעצרים) (תיקון – החמרת תנאי שחרור בערובה), התשפ"ג-2023.